

Obsah

Předmluva	10
Seznam symbolů	13
Úvod	19
Technický rozvoj a jeho souvislost s vývojem řízení výrobních procesů a technických prostředků automatického řízení	19
Kybernetika a řídicí technika	20
Vymezení základních pojmů	22
Význam budování automatizovaných systémů řízení v socialistické společnosti	24
1. KLASIFIKACE TECHNICKÝCH PROSTŘEDKŮ AUTOMATICKÉHO ŘÍZENÍ	29
1.1 Základní funkce a klasifikace technických prostředků automatického řízení	29
1.2 Signál jako prostředek přenosu informace	31
1.3 Statické a dynamické vlastnosti technických prostředků automatického řízení	33
1.4 Provozní podmínky a technické požadavky	36
2. ČLENY K ZÍSKÁVÁNÍ INFORMACE	38
2.1 Blokové schéma měřicí soustavy	38
2.2 Snímač jako člen pro získávání informace	39
2.3 Přehled principů snímačů a jejich použití	44
2.3.1 Mechanicko-kinematické snímače a členy	44
2.3.2 Odporové snímače	49
2.3.3 Indukčnostní snímače a indukční snímače	59
2.3.4 Magnetické snímače	62
2.3.5 Kapacitní snímače	66
2.3.6 Ionizační snímače	66
2.3.7 Termoelektrické snímače	68
2.3.8 Fotoelektrické snímače	71
2.3.9 Piezoelektrické snímače	74
2.3.10 Další typy snímačů	75
2.4 Měřicí převodníky neelektrických veličin	77
2.5 Vývojové směry v oblasti snímačů a měřicích metod	83
3. ČLENY KE ZPRACOVÁNÍ INFORMACE	99
3.1 Členy k matematickému zpracování informace	99
3.1.1 Přenosové funkce některých obvodů s operačními zesilovači	99
3.1.2 Přenosové funkce regulátorů s operačními zesilovači	103
3.2 Členy k logickému zpracování informace	106
3.2.1 Teorie logických řídicích obvodů	106
3.2.1.1 Číselné soustavy	106
3.2.1.2 Boolova algebra	116
3.2.1.3 Vennův diagram	119
3.2.1.4 Reprezentace boolovských funkcí	122
3.2.1.5 Zjednodušování a minimalizace boolovských funkcí	131
3.2.1.6 Sekvenční logické obvody	141
3.2.2 Logické kontaktní sítě	154
3.2.3 Diodové logické členy	155
3.2.4 Tranzistorové logické členy	157
3.2.5 Integrované obvody	161
3.2.6 Kombinační logické obvody	163
3.2.7 Sekvenční logické obvody, návrh a realizace	167
3.2.7.1 Asynchronní sekvenční logické obvody	167

3.2.7.2.	Prostředky pro realizaci asynchronních sekvenčních logických obvodů	168
3.2.7.3.	Asynchronní sekvenční logické obvody s impulsovým vstupem (s dynamickým řízením)	169
3.2.7.4.	Synchronní sekvenční logické obvody	170
3.2.7.5.	Příklady návrhu sekvenčních logických obvodů	176
4.	ČLENY K OBNOVĚ A TRANSFORMACI INFORMACE	182
4.1.	Obecné vlastnosti a úkoly	182
4.2.	Zesilovače	182
4.2.1.	Operační zesilovače	183
4.2.2.	Oddělovači zesilovače	188
4.2.3.	Výkonové zesilovače	188
4.2.3.1.	Elektrické výkonové zesilovače	188
4.2.3.2.	Pneumatické výkonové zesilovače	198
4.2.3.3.	Hydraulické výkonové zesilovače	199
4.3.	Tvarovače signálů	201
4.4.	Převodníky	202
4.4.1.	Převodníky přirozeného signálu na jednotný	202
4.4.2.	Mezisystémové převodníky	203
4.4.2.1.	Elektricko-pneumatické převodníky	203
4.4.2.2.	Elektricko-hydraulické převodníky	204
4.4.2.3.	Další typy mezisystémových převodníků	205
4.4.3.	Modulátory	206
4.4.4.	Číslíkové analogové převodníky (D/A)	207
4.4.5.	Analogové číslíkové převodníky (A/D)	208
4.4.5.1.	Převodník A/D se zpětnou vazbou	208
4.4.5.2.	Integrační převodník A/D	208
4.5.	Kodéry a dekodéry	209
4.6.	Filtry	210
5.	PŘENOS SIGNÁLŮ A DÁLKOVÉ MĚŘENÍ	213
5.1.	Přenos signálů	213
5.1.1.	Obecné vlastnosti a požadavky	213
5.1.2.	Přenos elektrického signálu	213
5.1.3.	Přenos pneumatického signálu	220
5.1.4.	Přenos hydraulického signálu	229
5.1.5.	Přenos optického signálu	232
5.2.	Dálkové měření	233
5.2.1.	Obecné vlastnosti a požadavky	233
5.2.2.	Elektrické analogové systémy	235
5.2.3.	Frekvenční systémy střídavého elektrického proudu	241
5.2.4.	Elektrické impulsové systémy	242
5.2.5.	Číslíkové kódovaný přenos	242
5.2.6.	Pneumatické systémy	244
6.	ČLENY PRO VYUŽITÍ INFORMACE	245
6.1.	Zpracování signálu — nositele informace	245
6.2.	Pohony	246
6.2.1.	Elektrické pohony	247
6.2.1.1.	Stejnsměrné motory	248
6.2.1.2.	Střídavé motory	248
6.2.1.3.	Výběr elektrického pohonu	249
6.2.2.	Pneumatické pohony	249
6.2.3.	Hydraulické pohony	250
6.2.4.	Mezisystémové převodníky	251
6.3.	Uspořádání akčních členů	251
6.3.1.	Servomotory	251
6.3.2.	Regulační orgány	257
6.3.3.	Výpočet a dimenzování regulačního ventilu	261
6.4.	Řízení otáček elektrických pohonů	262
6.4.1.	Řízení otáček stejnosměrných elektrických pohonů	262
6.4.2.	Řízení otáček střídavých elektrických pohonů	263
7.	STAVEBNICE AUTOMATICKÝCH REGULÁTORŮ	264
7.1.	Vývoj automatických regulátorů	264

7.2.	Regulační systémy s pevným propojením členů	268
7.2.1.	Hydraulické regulační systémy	268
7.2.2.	Pneumatické regulační systémy	269
7.2.2.1.	Pneumatický regulační systém třetí generace automatizačních prostředků	270
7.2.3.	Elektrické regulační systémy	275
7.2.3.1.	Elektrický analogový regulační systém třetí generace automatizačních prostředků	278
7.3.	Volně programovatelné regulační systémy	290
7.3.1.	Několikanásobné regulátory	291
7.3.2.	Centralizované systémy	291
7.3.3.	Decentralizované systémy	296
8.	MĚŘICÍ TECHNIKA	298
8.1.	Účel a význam měřicí techniky v automatickém řízení	298
8.2.	Rozdělení měřicí techniky v oblasti automatického řízení	298
8.3.	Měřicí experimentální technika, speciální přístroje a zařízení	299
8.3.1.	Automatické měřicí ústředny	300
8.3.2.	Měřicí magnetofony	300
8.3.3.	Přístroje pro měření hluku a chvění	301
8.3.4.	Infratermografické měřicí zařízení (termovize)	304
8.3.5.	Laserové měřiče	305
8.3.6.	Rychlostní optické registrátory	308
8.3.7.	Automatické analyzátoři plynů a spalin	312
8.4.	Diagnostická měřicí zařízení	314
8.4.1.	Automatizovaná diagnostická stanice	315
8.4.2.	Druhy automatizovaných diagnostických stanic	316
8.4.3.	Současné využití automatizovaných diagnostických stanic	316
8.5.	Chyby experimentálních metod a přístrojů, chyby vznikající při měření	317
8.5.1.	Zpracování a vyhodnocení výsledků měření	317
8.5.2.	Přesnost měřicích přístrojů, statické a dynamické chyby přístrojů	319
8.5.3.	Problematika stanovení skutečné hodnoty měřené veličiny	320
8.5.4.	Vliv měřicích přístrojů na měřený jev	323
8.6.	Realizace experimentu v automatizaci	324
8.6.1.	Plánování experimentu	324
8.6.2.	Součástí přípravy experimentu	324
8.6.3.	Realizace experimentu	324
8.6.4.	Vyhodnocení experimentu	324
8.7.	Teorie inženýrského experimentu	324
8.8.	Příklady rozsáhlých a náročných experimentů	325
8.8.1.	Komplexní automatizované měření vybraných parametrů letadla	325
8.8.2.	Měření chvění převodovky lokomotivy	326
8.8.3.	Měření parametrů proudění vzduchu v kanálku přeplňovacího agregátu spalovacího motoru	327
9.	LOGICKÉ AUTOMATY	329
9.1.	Vymezení pojmů, definice	329
9.2.	Principy realizace logických automatů	331
9.2.1.	Automaty s pevně zapojenou strukturou	331
9.2.2.	Automaty řízené programem	331
9.2.3.	Rozbor modelování logických funkcí číslicovými systémy	332
9.3.	Příklady přístrojových systémů pro logické automaty	335
9.3.1.	Systém DIAMO	336
9.3.2.	Systém ZEPALOG-H	337
9.3.3.	Systém ZEPALOG-P	337
9.3.4.	Stanice D1 (DERIS)	339
9.3.5.	Zahraňiční řešení	340
9.4.	Aplikace logických automatů v průmyslu	340
9.4.1.	Možnosti uplatnění	340
9.4.2.	Sekvenční automat najíždění	341
9.4.3.	Automat sprádacího stroje	343
9.4.4.	Řídicí systém elektrárenského bloku	344
10.	ČÍSLICOVÉ A ŘÍDICÍ POČÍTAČE	346
10.1.	Stroje na zpracování dat a jejich charakteristické vlastnosti	346
10.2.	Číslicové počítače	347

10.2.1.	Rozdělení číslicových počítačů	348
10.2.2.	Generace číslicových počítačů	349
10.3.	Číslicové počítače třetí generace	350
10.3.1.	Struktura číslicových počítačů třetí generace	353
10.4.	Základní jednotka počítače třetí generace	355
10.4.1.	Aritmetická jednotka	356
10.4.2.	Řídicí jednotka — radič	357
10.4.3.	Vstupní/výstupní kanály	363
10.5.	Paměti číslicových počítačů	365
10.6.	Pomocné ovládací a zabezpečovací prostředky	370
10.7.	Přídavná zařízení číslicových počítačů	371
10.7.1.	Vstupní přídavná zařízení	372
10.7.2.	Výstupní přídavná zařízení	373
10.7.3.	Přídavná zařízení pro vstup i výstup	375
10.8.	Jednotný systém elektronických počítačů — JSEP	376
10.9.	Řídicí počítače	382
10.9.1.	Požadavky na řídicí počítače třetí generace	382
10.9.2.	Vstupní/výstupní strana řídicích počítačů	384
10.9.3.	Speciální přídavná zařízení řídicích počítačů	386
11.	MINIPOČÍTAČE	388
11.1.	Architektura a konstrukce minipočítačů	388
11.2.	Přídavná zařízení minipočítačů	391
11.3.	Programové vybavení minipočítačů	392
11.4.	Systém malých elektronických počítačů — SMEP	392
11.5.	Technický popis počítače ADT 4000	394
11.5.1.	Paměťový subsystém	394
11.5.2.	Formáty dat a instrukcí	395
11.5.3.	Princip zpracování instrukcí	396
11.5.4.	Ovládání vstupních/výstupních zařízení	397
12.	MIKROPROCESORY A MIKROPOČÍTAČE	399
12.1.	Architektura a konstrukce mikroprocesoru a mikropočítače	400
12.2.	Paměti mikropočítačů	406
12.3.	Ostatní součástky mikropočítačů	409
12.4.	Analogové číslicové a číslicové analogové převodníky pro mikropočítačové obvody	411
12.5.	Programové vybavení mikropočítačů	413
12.6.	Aplikace mikroprocesorů	414
13.	ANALOGOVÉ POČÍTAČE	415
13.1.	Úvod do analogových počítačů	415
13.2.	Lineární počítací jednotky	416
13.2.1.	Operační zesilovač	416
13.2.2.	Lineární počítací jednotky na bázi operačního zesilovače	417
13.2.3.	Počítací potenciometr	419
13.3.	Nelineární počítací jednotky	420
13.3.1.	Diodové funkční měniče	420
13.3.2.	Analogové násobičky	421
13.3.3.	Dopravní zpoždění	423
13.4.	Analogové počítače MEDA	423
14.	HYBRIDNÍ VÝPOČETNÍ SYSTÉMY	426
14.1.	Formy hybridních výpočetních prostředků	426
14.2.	Úrovně spolupráce analogového a číslicového počítače v hybridním výpočetním systému	426
14.3.	Analogový počítač v hybridním výpočetním systému	427
14.4.	Číslicový počítač v hybridním výpočetním systému	427
14.5.	Hybridní výpočetní systém	428
14.5.1.	Přenos řídicích povelů od číslicového počítače k analogovému počítači	428
14.5.2.	Hlášení určitých počítacích stavů a předávání řídicích povelů od analogového počítače do číslicového počítače	429
14.5.3.	Přenos hodnot z analogového počítače do číslicového počítače	429
14.5.4.	Přenos hodnot z číslicového počítače do analogového počítače	430
14.6.	Hybridní výpočetní systém ADT 7000	431

14.6.1.	Spojovací jednotka hybridního výpočetního systému ADT 7000	432
14.6.2.	Komunikace v hybridním výpočetním systému ADT 7000	433
14.6.2.1.	Přenos adres	433
14.6.2.2.	Přenos dat	433
14.6.2.3.	Přenos povelů	433
14.6.2.4.	Přenos přerušovacích signálů	434
14.7.	Programové vybavení hybridních výpočetních systémů	434
14.7.1.	Programové vybavení hybridního výpočetního systému ADT 7000	435
15.	SYSTÉMY DÁLKOVÉHO ZPRACOVÁNÍ DAT	436
15.1.	Úvod do projektování systémů dálkového zpracování dat	436
15.2.	Technické zabezpečení dálkového přenosu dat	437
15.3.	Programové zabezpečení dálkového zpracování dat	439
15.4.	Příklad realizace systému dálkového zpracování dat	440
16.	HIERARCHICKÉ ŘÍDICÍ SYSTÉMY S MIKROPOČÍTAČI	441
16.1.	Struktura hierarchického řídicího systému s mikropočítači	441
16.2.	Technické zabezpečení hierarchických řídicích systémů s mikropočítači	443
16.3.	Programové zabezpečení hierarchických řídicích systémů s mikropočítači	444
16.4.	Příklad realizace hierarchického řídicího systému s mikropočítači	444
17.	ŘÍDICÍ STANOVIŠTĚ (DOZORNÝ)	447
17.1.	Prvky pro styk s obsluhou	447
17.1.1.	Zobrazovací přístroje	447
17.1.2.	Signalizační přístroje	450
17.1.3.	Ovládací přístroje	450
17.2.	Rozváděče	451
17.3.	Dozorný	452
17.3.1.	Výhody a nevýhody ústředního řízení	452
17.3.2.	Vybavení dozoren	454
18.	PŘÍKLADY REALIZACE INFORMAČNÍCH A ŘÍDICÍCH SYSTÉMŮ 458	
18.1.	Systém CIS 3001 pro elektrárenský blok 200 MW	458
18.2.	Systém CIS 3000 pro cementárnu a vápenku	459
18.3.	Informační systém pro elektrárenský blok 500 MW	460
18.4.	Číslicové systémy pro řízení obráběcích strojů — systémy NC	461
18.4.1.	Některé řídicí systémy NC vyráběné v ČSSR	465
18.4.2.	Vyšší řídicí systémy	467
18.5.	Příklad použití televizní kamery k řízení regálového zakladače pro skladové hospodářství	468
18.6.	Průmyslové roboty a manipulátory	470
18.6.1.	Konstrukce průmyslových robotů	473
18.6.2.	Některé typy průmyslových robotů a manipulátorů vyráběných v ČSSR 475	
Literatura		478
Rejstřík		481